

КИЧИК БИЗНЕС СУБЪЕКТЛАРИНИ СОЛИҚҚА ТОРТИШ РЕЖИМИНИ БЕЛГИЛАШНИНГ НАЗАРИЙ ЖИҲАТЛАРИ

Туйчиев Шерхон Шухрат ўғли

Тошкент давлат иқтисодий университетини мустақил изланувчиси

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7004715>

Аннотация. Мазкур мақолада кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларини давлат томонидан иқтисодий рағбатлантириши, жумладан улар фаолиятини солиқ механизми воситасида тартибга солиши масалаларида илмий ишлар олиб борган муаллифларнинг назарий фикрлари, қараишлари ва мулоҳазалари илмий шарҳланган ҳолда назарий ҳулосалар шакллантирилган. Шунингдек, Ўзбекистон Республикасида кичик бизнес субъектларини давлат томонидан иқтисодий қўллаб-қувватлаш мақсадида улар учун қулай солиқ муҳитини таъминлаш борасида узоқ йиллар давомида юритиб келинган солиқ сиёсатининг кутилган натижаларни бермаганлиги, охириги йилларда амалга оширилган солиқ ислохотлари натижасида ҳам бу муаммолар тўлиқ бартараф этилмаганлиги ва бугунги кунда кичик бизнес субъектларини солиққа тортиш режимини белгилаш билан боғлиқ муаммолар қисқача асослаб берилган ҳамда уларнинг назарий ечимлари кўрсатилган.

Калит сўзлар: солиқлар, солиққа тортиш, солиқ сиёсати, солиқ режими, кичик бизнес, хусусий тадбиркорлик, қишлоқ хўжалиги.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ НАЛОГОВОГО РЕЖИМА СУБЪЕКТОВ МАЛОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА

Аннотация. В данной статье обобщены теоретические взгляды и мнения авторов, проводивших исследования по вопросам экономического стимулирования малого бизнеса и частного предпринимательства государством, в том числе регулирования их деятельности через налоговый механизм. Республики Узбекистан по обеспечению благоприятного налогового климата для малого бизнеса в целях оказания экономической поддержки государству не дало ожидаемых результатов. Даже в результате налоговых реформ, проведенных в последние годы, эти проблемы полностью не устранены. Поэтому в статье кратко представлены теоретические решения проблем, связанных с установлением налогового режима малого бизнеса на сегодняшний день.

Ключевые слова: налоги, налогообложение, налоговая политика, налоговый режим, малый бизнес, частное предпринимательство, сельское хозяйство.

THEORETICAL ASPECTS OF DETERMINATION OF THE TAX REGIME OF SMALL BUSINESS ENTITIES

Abstract. This article summarizes the theoretical views and opinions of the authors who have conducted research on economic incentives for small business and private entrepreneurship by the state, including the regulation of their activities through the tax mechanism. It was also noted that the long-term tax policy of the Republic of Uzbekistan to provide a favorable tax environment for small businesses in order to provide economic support to the state has not yielded the expected results. Even as a result of tax reforms implemented in recent years, these problems have not been completely eliminated. Therefore, the article briefly presents the theoretical solutions to the problems associated with the establishment of the tax regime of small businesses today.

Keywords: taxes, taxation, tax policy, tax regime, small business, private entrepreneurship, agriculture.

КИРИШ

Ҳар қандай мамлакат иқтисодиётидаги сингари Ўзбекистонда ҳам кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш давлат сиёсатининг энг долзарб ҳамда муҳим жабҳаларидан бўлиб келмоқда.

Кичик бизнес орқали давлат ижтимоий муаммоларни, хусусан иш билан бандлик муаммосини устувор равишда ҳал қилади. Чунки, йирик корхоналар одатда танлов асосида малакали ишчиларни қабул қилади ва уларнинг ходимлари узоқ йиллар давомида ушбу корхонада банд бўлади. Хусусий ва оилавий тадбиркорлик, шу жумладан, қишлоқ (деҳқон) хўжалиги асосида шаклландиган кичик бизнес субъектлари эса одатда ўз оила аъзолари, қариндошлари, кўни-қўшнилари ва бошқа шу каби яқинларини ишга жалб қилиш орқали ўз тадбиркорлигини йўлга қўяди. Бунда ишга жалб қилиш жараёни тез ва тартиб-таомили содда бўлади.

Давлат томонидан кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни иқтисодий қўллаб-қувватлашдан иккинчи мақсад – бозорни арзон ва турли-туман товарлар билан мунтазам тўлдириб бориш муаммосини ҳал этишдир. Чунки, йирик бизнес асосан кам сонли йирик товарларга ихтисослашган бўлиб, бозорнинг фойда кам бўлган сегментларига унчалик кириб бормайди. Айнан кичик бизнес субъектлари йирик ва ўрта бизнес корхоналари кириб бормайдиган соҳаларда фаолиятларини йўлга қўйиш орқали бозор бўшлиқларини тўлдириб туради. Лекин, бу давлат кичик бизнеснинг йириклашувидан манфаатдор дегани эмас. Ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатиш соҳаларида узоқ йиллик фаолият аксарият кичик тадбиркорлик субъектларини бизнесда малака ва тажриба орттириши, ишчиларининг салоҳияти ошиб мутахассис кадрлар сифатида шаклланиб бориши, йирик корхоналар билан саноат кооперациясини йўлга қўйиши, экспорт кўникмаларини пайдо қилиши, ташқи иқтисодий ҳамкорлик алоқаларининг кенгайиши, инвестициялар жалб қилиш имкониятларининг кўпайиб боришига замин яратади. Шу орқали кичик бизнес субъектлари вақт ўтиши билан ўрта ва йирик корхоналарга айланиб боради.

Юқоридагилардан кўринадики, кичик бизнес мамлакат учун нафақат жорий имкониятлар, балки келажак иқтисодий салоҳиятни ҳам таъминлайди. Шу сабабдан давлат кичик ва хусусий тадбиркорлик ривожини ҳар қандай воситалар, шу жумладан солиқ механизми орқали рағбатлантириш йўлидан боради. Рағбатлантирувчи солиқ механизми одатда кичик бизнес учун имтиёзли солиқ режимларини назарда тутаяди. Бироқ, қулай солиқ муҳитига эга бўлиш йирик бизнес субъектларини ҳам албатта қизиқтиради ва уларни имтиёзли солиқ режимларига тикилиб киришга мойиллигини оширади. Шу сабабдан солиқ қонунчилиги кичик бизнес субъектлари мақомини аниқлаш мезонларини пишиқ-пухта, яъни тирқишларга йўл қўймаган ҳолда таъминлаши даркор. Лекин, Ўзбекистон солиқ тизимининг узоқ йиллик тарихи ва амалдаги ҳолатини ўрганишдан маълум бўлдики, мамлакатда ушбу масала шу пайтга қадар тўлиқ ўз ечимини топмаган. Бу эса солиқ солиш мақсадларида кичик бизнес субъектлари мақомини аниқлаш мезонларини такомиллаштиришнинг назарий жиҳатлари ва халқаро тажрибасини тадқиқ этишни тақозо этади.

ТАДҚИҚОТ МАТЕРИАЛЛАРИ ВА МЕТОДОЛОГИЯСИ

Назарий адабиётлар таҳлили шуни кўрсатдики, давлат томонидан кичик бизнес субъектларини иқтисодий рағбатлантириш кўпчилик муаллифлар томонидан тадқиқ қилинган. Жумладан, айрим хорижлик иқтисодчиларнинг тадқиқотларига кўра, иқтисодиётда кичик бизнеснинг салмоғи ҳамда бу соҳанинг ривожланганлик ҳолати давлатлар бўйича турлича бўлиб, кичик бизнеснинг қулай кредит олиш имкониятлари, мамлакатда шаклланган ҳуқуқий ва бизнес муҳит ҳолати ҳамда молиявий секторнинг яхши йўлга қўйилганлиги каби кўплаб омилларга боғлиқ [1].

Яна бошқа бир тадқиқотчилар жамоаси тадбиркорлик муҳити ва кичик бизнес соҳаси фаоллиги ўртасидаги боғлиқликни 80 га давлат мисолида таҳлил қилиб, иқтисодиётнинг тартибга солинганлик ва ривожланганлик даражаси кўтарилиб боргани сайин кичик бизнеснинг миллий маҳсулот ишлаб чиқаришдаги иштироки ҳам кенгайиб боришини, бу эса ривожланган мамлакатларда яширин иқтисодиёт салмоғининг нисбатан кичиклиги билан изоҳланишини асослашган [2].

Нигериялик иқтисодчилар мамлакатнинг ҳар хил жойларида фаолият юритувчи 200 та кичик бизнес вакилларида сўровлар ўтказиб, кичик тадбиркорликнинг ривожланишига тўсқинлик қилувчи энг асосий муаммолар сифатида қуйидагиларни келтиришади:

кичик бизнесга ҳукумат томонидан молиявий кўмакнинг йўқлиги;

бошқарувнинг нотўғри йўлга қўйилганлиги ва коррупция;

тадбиркорликка тайёрлаш амалиётининг йўқлиги, тадбиркорларда тажрибанинг етишмаслиги;

мамлакатда умумий инфратузилманинг ёмонлиги;

истеъмол талабининг пастлиги ва фойда олиш имкониятларининг камлиги.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, тадқиқотчилар кичик бизнесга давлат таъминот бозори ва имкониятлар ҳақида зарур ахборотлар, хом ашё ва замонавий технологияларни харид қилиш учун молиявий ёрдам, жаҳон бозорларига чиқиш имкониятларини таъминлаши зарур деган хулосга келишади [3].

МДХ мамлакатлари иқтисодчилари кичик бизнесни кўпроқ давлат томонидан солиқ механизми воситасида рағбатлантириш масалаларига тўхталишади.

Хусусан, Е.Галимарданова ва бошқаларнинг фикрига кўра, солиққа тортиш механизми кичик тадбиркорлик ривожланишига таъсир қилувчи асосий омиллардандир. Шу сабабдан ҳам ҳукуматлар иқтисодиётнинг бу субъектларини қўллаб-қувватлаш учун уларга қулай солиқ режимларини таъминлаш йўлидан боради [4].

Украиналик иқтисодчи К.Тарасов ўз мамлактадаги кичик бизнес субъектлари фаолиятини таҳлил қилиб, бундай корхоналар бизнесини бошлаши учун дастлабки капитал тўплаши зарурлиги ва шу муносабат билан уларни фаолиятининг бошланғич маълум бир муддатида солиқдан озод қилиш кераклигини таъкидлайди [5].

Кичик бизнесни давлат томонидан иқтисодий рағбатлантиришнинг турли механизмлари Ўзбекистонлик олимлар томонидан ҳам кенг ўрганилган. Уларнинг аксарияти асосан кичик бизнесни солиққа тортишни янада соддалаштириш, ягона солиқ тўловини янада такомиллаштириш ва шу каби таклифларни бериб келишган.

Хусусан, Д.Даминов таъкидлашича, ягона солиқ тўловини жорий этилишида кўзда тутилган кичик тадбиркорлик субъектларини рағбатлантириш мақсадидан келиб чиқиб, фақат кичик тадбиркорлик субъектлари учунгина бу солиқни амал қилиниши мақсадга

мувофиқдир. Шу сабабли, муаллиф савдо фаолияти (улгуржи ва чакана) учун ягона солиқ тўлови татбиқ қилинмаслиги лозим, деган хулосага келади. Бу билан кичик тадбиркорлик субъектларини солиқлар воситасида рағбатлантирилиши ва фаолият тури бўйича солиққа тортишдаги адолатлилик тамойилини мустаҳкамлашга эришилади [6].

Б.Санакулова ўз илмий ишида ягона солиқ ставкаларини белгилашда тармоқ корхоналарида яратиладиган қўшилган қийматнинг улушидан келиб чиқиб, табақалаштирилган ставкаларни жорий қилиш таклифини илгари сурган. Унинг фикрига кўра айрим соҳа корхоналарининг ривожланиши иқтисодиётда муҳим аҳамият касб этишига қарамасдан, уларга нисбатан белгиланган солиқ ставкаси паст бўлса-да, солиқ солинадиган базани аниқлашда улар фаолият натижаларининг инобатга олинмаслиги мазкур фаолият турини етарли даражада рағбатлантирмайди. Аксинча, иқтисодиётда устувор аҳамиятга эга бўлмаган соҳаларга ягона солиқ ставкасининг юқори белгиланишига қарамасдан, солиққа тортиш объекти сифатида ялпи даромаднинг олиниши мазкур фаолият билан шуғулланувчи корхоналарда ягона солиқнинг сотишдан тушган соф тушумдаги улуши нисбатан кам миқдорни ташкил этади. Бу эса, турли хил фаолият билан шуғулланувчи кичик корхоналарда носоғлом рақобат муҳитини юзага келтиради [7].

А.Ботировнинг фикрича, йирик бизнесдан фарқли равишда кичик тадбиркорликка фискал объект сифатида қарамаслик лозим. Кичик тадбиркорлик миллий иқтисодиётнинг шундай соҳасики, уни солиққа тортишнинг стратегияси даромадларнинг фискал назоратига эмас, балки уларнинг легаллашувига йўналтирилиши лозим. Тадқиқотчи ўз ишида кичик тадбиркорлик субъектларини солиққа тортишни такомиллаштириш юзасидан қатор таклифларни беради, жумладан бундай субъектлар учун белгиланган амалдаги солиққа тортиш тартибини мақсадли равишда оптималлаштириш бўйича фаолият тури ва солиқ тўловчининг жойлашган жойига қараб солиқ ставкаларини табақалаштирувчи тартибни жорий қилиш лозимлигини таъкидлайди. Бундан ташқари, кичик тадбиркорлик субъектлари инвестицион фаоллигини ошириш мақсадида ишлаб чиқаришни модернизациялаш учун йўналтирилган инвестиция харажатларини бир неча йил давомида ягона солиқ тўлови базасидан тўлиқ чегирилиши мақсадга мувофиқ. Бу, бир томондан, мамлакатда товарлар ишлаб чиқариш ҳажми ошишига хизмат қилади, иккинчи томондан, кичик тадбиркорлик субъектларининг ишлаб чиқариш жараёнларини модернизациялаш, техник ва технологик жиҳатдан янгилашда ижобий самара беради [8].

Кичик бизнесни солиққа тортишни такомиллаштириш масалалари Ўзбекистонлик бошқа тадқиқотчилар томонидан ҳам ўрганилган. Жумладан, Ж.Урмонов кичик бизнесни ривожлантиришда солиқларнинг рағбатлантириш функциясидан самарали фойдаланиш истиқболларини тадқиқ қилган бўлса [9], Р.Хусаинов ва бошқалар кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳасининг ривожланишида солиқ имтиёзларининг аҳамиятини ўрганишган [10].

Ўзбекистонлик бошқа тадқиқотчилардан фарқли равишда, И.Ниязметов ўз илмий ишларида кичик бизнесни иқтисодий рағбатлантиришда улар учун ягона солиқни назарда тутувчи алоҳида (махсус) режимларни қўллашга қарши чиқади. Муаллифнинг фикрига кўра солиқ юкини адолатли тақсимлаш, барча мулк ва табиий ресурслардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш мақсадида ягона солиққа тортиш механизмларига асосланган махсус солиқ режимларидан воз кечиб, кичик бизнес субъектларини ҳам умумбелгиланган

солиқ режимига ўтказиш орқали Ўзбекистонда солиққа тортиш тизимини унификациялаш лозим. Унинг фикрича, ягона солиқ механизмга асосланган режимлар ўрнига кичик тадбиркорлик субъектларини умумбелгиланган режимда фойда солиғининг пастроқ ставкасини ва солиқ ҳисоботининг соддалаштирилган тартибини жорий қилиш мақсадга мувофиқ [11].

ТАДҚИҚОТ НАТИЖАЛАРИ

Назарий адабиётлар таҳлили шуни кўрсатадики, солиққа тортиш бетарафлик асосида амалга оширилиши ва солиқ юки адолатли тақсимланиши лозим. Солиқ муносабатларидаги бетарафлик ва адолатни таъминлаш эса солиқ тўловчиларга бир хил ёндашувда солиқ солишни назарда тутаяди. Аммо, юқорида таъкидлаб ўтганимиздек, давлат кичик бизнес субъектларини иктисодий қўллаб-қувватлашда солиқ механизмида фойдаланади.

Кичик бизнесни йирик корхоналарга нисбатан пастроқ солиққа тортишни фақат қуйидаги ҳолатлар билан асослаш мумкин:

1. Давлат томонидан яратиладиган ижтимоий хизматларни йирик бизнес кичик тадбиркорликка нисбатан кўпроқ истеъмол қилади. Демак, катта корхоналар оладиган ўз фойдасидан бюджетга кўпроқ солиқ тўлаши лозим. Шу сабабли кичик бизнесга фойда солиғининг нисбатан пастроқ ставкасини қўллаш адолатли ҳисобланади.

2. Одатда йирик корхоналар катта ҳажмдаги мол-мулк ва ер майдонларига эгалик қилади. Бунда, давлат мулкӣ солиқларга нисбатан нейтрал бўлса, йирик бизнес кичик тадбиркорликка нисбатан ер ва мулк солиқларини ўз-ўзидан кўпроқ тўлайди.

3. Катта корхоналар тармоқ ёки соҳавий монопол характерга эга бўлганлиги уларда акциз солиқлари, ресурс тўловлари ва бошқа махсус йиғимларни тўлаш мажбуриятларини юзага келтиради. Кичик бизнес эса одатда бундай солиқларга тўқнаш келмайди.

Ўзбекистон қарийб 20 йил давомида кичик бизнес субъектларига соддалаштирилган солиқ режимларини қўллаш орқали уларга қулай солиқ муҳитини яратиш йўлидан юриб кўрди. Бироқ, ягона солиққа тортиш механизмга асосланган бундай режимлар тадбиркорлик субъектлари ўртасида солиқ юкиннинг ҳаддан зиёд нотекис тақсимланишига олиб келди. Айниқса, умумбелгиланган тартибда солиқ тўловчи йирик корхоналар билан соддалаштирилган режимда солиқ тўловчи субъектлар солиқ юки даражасида жуда катта номувофиқлик юзага келиб қолди. Бу эса, ўз-ўзидан, мамлакатда йирик бизнеснинг сунъий равишда майдалашувига сабаб бўлди. Чунки, тадбиркорлик субъекти ягона солиқ тўлаш режимига ўтиши учун у микрофирма ёки кичик корхона мақомига эга бўлиши керак эди. Бу мақомни аниқлашнинг ягона мезони эса “ишловчилар сони” бўлган. 2019 йилга қадар ишловчилар сонининг ягона мезон бўлиши, амалда йирик товар айланмасига эга бўлган, шунингдек, катта ер майдонлари ва капиталга эгалик қилаётган тадбиркорлик субъектларининг кам солиқ тўлаш илинжида “чегараланган ишловчилар сони” қолипига кириш учун бир нечта “кичик корхона”лар тарзида фаолият юритишларига сабаб бўлиб келди.

Умумбелгиланган ва соддалаштирилган солиқ режимларида солиқ тўловчилар солиқ юкидаги номуносивликни бартараф этиш, “кичик бизнес субъекти” мақомининг суиистеъмол қилинишини олдини олиш мақсадида тадбиркорлик субъектининг соддалаштирилган солиқ режимида қолиши ёки умумбелгиланган солиқ режимига мажбуран ўтишини ҳал қилувчи мезон сифатида йиллик оборот (ялпи тушум) белгиланди.

Унга кўра ягона солиқ ўрнига йиллик тушуми 1 млрд сўмгача бўлган тадбиркорлик субъектларига айланмадан солиқ жорий этилди.

Бироқ, амалиёт таҳлили ва кузатувлар шуни кўрсатдики, айланмадан солиқ тўлаш режимига ўтиш мезони ўзини тўлиқ оқламади. Бунинг сабаби шундаки, тадбиркорлик субъектларининг йиллик тушуми миқдори 1 млрд сўмдан ошиши уларга қўшилган қиймат солиғи (ҚҚС) мажбуриятини юзага келтиради. Товарлари тўлиқ ёки қисман ҳисобга олинмаган бозорлари бор, шунингдек норасмий бандлик даражаси юқори бўлган Ўзбекистон шароитида кичик ва ўрта бизнес субъектлари учун хом ашёни ҚҚСсиз арзонроқ нархларда сотиб олиш имкониятлари мавжуд. Бу эса ўз-ўзидан бундай тадбиркорлик субъектларининг реализацияни ҳам ҚҚСдан яшириш ёки ҳеч бўлмаганда айланмадан солиқда қолишига сабаб бўлади.

Шу сабабдан аксарият тадбиркорлик субъектлари ҚҚС муаммосидан қутулиш учун ўз тушумини 1 млрд сўмдан ошириб юбормаслик чораларини кўришди. Бунга улар уч хил йўл билан эришишлари мумкин: (1) тушумини яшириш; (2) обороти 1 млрд сўмга етган фирмани ёпиб, бошқасини очиш; (3) параллел фирмалар таъсис этиб, уларнинг оборотини назорат қилиш.

МУҲОКАМА

Мазкур муаммони ҚҚСнинг соддалаштирилган режими орқали ҳал қилишга уриниш ҳам ўзини оқламади. 2019 йилдан жорий қилинган бу режимга кўра обороти 3 млрд сўмдан ошмайдиган хўжалик субъектлари ҚҚСни ҳисоблаб чиқишнинг соддалаштирилган тартибини танлашлари мумкин эди. Бироқ, ҚҚСнинг соддалаштирилган режимини қўлловчи тадбиркорлик субъектлари олинган товарлар (хизматлар) бўйича (кирим қилинган) ҚҚС суммаларини ҳисобга олиш ҳуқуқига эга бўлмасликлари натижасида бундай корхоналар иштирок этган ишлаб чиқариш (реализация) циклида ҚҚС занжирига путур етди ва ҚҚС ислохотидан кўзланган мақсадга эришилмади. Шу сабабдан ҳам ушбу тартиб 2020 йилдан бекор қилинди.

Юқоридаги муаммолар Ўзбекистон солиқ сиёсати олдида кичик бизнес субъектлари мақомини тўғри белгилаш ва улар учун солиқ режимини аниқлаштириш вазифасини қўймоқда.

Кичик бизнесни солиққа тортиш борасидаги хорижий мамлакатлар тажрибаси таҳлили шуни кўрсатдики, барча корхоналарга, улар катта ёки кичик бўлишидан қатъи назар, асоси бир хил бўлган стандарт солиқ режимини қўллаган ҳолда кичик корхоналар учун солиқ енгиллигини фойда солиғининг пастроқ ставкалари орқали тақдим этилади. Бунда “асоси бир хил” солиқ режими деганда, корхоналарнинг тўлайдиган умумий солиқлари бир хил, яъни ҚҚС, фойда солиғи, ижтимоий солиқ ва кўчмас мулк солиғидан иборат бўлади. Корхоналарнинг даромад топиш имкониятларидан келиб чиқиб, уларнинг даромадларидаги фарқларни фаолият тури, реализация қиладиган маҳсулот (иш, хизмат) турларига қараб махсус солиқлар, яъни турли хил акцизлар ва лицензион тўловларни жорий қилиш орқали тартибга солиш мумкин.

ХУЛОСА

1. Илмий-назарий адабиётлар таҳлили шуни кўрсатдики, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик фаолиятининг ривожланиши асосан мамлакатда йўлга қўйилган солиқ тизимига боғлиқ. Бу эса солиқ сиёсатини ишлаб чиқишда кичик ва хусусий тадбиркорлик учун қулай солиқ муҳитини таъминлаш лозимлигини кўрсатади.

2. Солиққа тортиш бетарафлик асосида амалга оширилиши ва солиқ юки адолатли тақсимланиши лозим. Солиқ муносабатларидаги бетарафлик ва адолатни таъминлаш эса солиқ тўловчиларга бир хил ёндашувда солиқ солишни назарда тутди. Шу сабабли, давлат кичик бизнес субъектларини иқтисодий қўллаб-қувватлашда солиққа тортишнинг умумий қолипидан жуда узоқлашиб кетиши мақсадга мувофиқ эмас.

3. Ўзбекистонда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни иқтисодий рағбатлантириш учун шу пайтга қадар фойдаланиб келинган солиқ режимлари ижобий натижалар бермади. Ягона солиққа асосланган соддалаштирилган солиқ режимлари, кейинчалик эса айланмадан солиқ режими солиқ қонунчилигида бўшлиқлар пайдо бўлиши ва корхоналар учун солиқдан қочиш имкониятлари юзага келишига сабаб бўлиб келмоқда.

4. Давлат томонидан яратиладиган ижтимоий хизматларни йирик бизнес кичик тадбиркорликка нисбатан кўпроқ истеъмол қилади. Демак, йирик бизнес ўз фойдасидан бюджетга кўпроқ солиқ тўлаши лозим. Шу нуқтаи назардан кичик бизнесга фойда солиғининг нисбатан пастроқ ставкасини қўллаш адолатли ҳисобланади.

REFERENCES

1. Ardic, O. and et. al (2011), Small and Medium Enterprises: A Cross-Country Analysis with a New Data Set. The World Bank Financial and Private Sector Development Consultative Group to Assist the Poor, January 2011. Policy Research Working Paper 5538
2. Ayyagari, M. and et. al, Small and Medium Enterprises Across the Globe. Article in Small Business Economics · February 2007, DOI: 10.1007/s11187-006-9002-5 · Source: RePEc
3. Muritala, A. and et. al (2012), Impact of Small and Medium Enterprises on Economic Growth and Development. American Journal of Business and Management Vol. 1, No. 1, 2012, 18-22
4. Galimardanova, Y.M., Khafizova, A.R., & Salmina, S.V. (2015). Patent system of taxation for small enterprises: Analysis of applications and prospects. Social Sciences, 10(6), 1080-1083.
5. Tarasov, K.V. (2016). State stimulation policy for capital accumulation by small business sector of Ukrainian economy. Actual Problems of Economics, 185(11), 139-149.
6. Даминов Д. Ўзбекистон солиқ тизимида тўғри солиқлар ва уларни ҳисоблаш механизмини такомиллаштириш: и.ф.н. илмий даражасини олиш учун тақдим этилган дисс. автореф. – Тошкент, 2010.
7. Санакулова Б. Кичик корхоналарни солиққа тортиш механизмини такомиллаштириш ва солиқ юкини камайтириш йўллари: и.ф.н. илмий даражасини олиш учун тақдим этилган дисс. автореф. – Тошкент, 2011.
8. Ботиров А. Кичик тадбиркорлик субъектларини солиққа тортиш амалиётини такомиллаштириш йўллари: и.ф.н. илмий даражасини олиш учун тақдим этилган дисс. автореф. – Тошкент, 2012.
9. Урмонов, Ж.Ж. (2010) Кичик бизнесни ривожлантиришда солиқларнинг рағбатлантириш функциясидан самарали фойдаланиш истиқболлари: и.ф.н. илмий даражасини олиш учун ёзилган дисс. автореф. – Тошкент, 2010.
10. Хусаинов Р. ва б. Ўзбекистонда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳасининг ривожланишида солиқ имтиёзларининг аҳамияти // Экономика и финансы, 2016. - № 5.
11. Ниязметов, И.М. Солиқ юкини оптималлаштириш: назария, услубият ва амалиёт. Монография. – Тошкент: Молия, 2016.